

ATHEN, HANSEN OG DEN BÆRENDE YDERVÆG

Et studie i bybygning og græsk klassicisme.

Rapport fra et ophold på Det danske Institut i Athen, vinteren 2011-2012

Af Robert Mogensen, Arkitekt MAA MDL

Formål og projekt

Formålet med mit projekt i Athen har været at give et direkte sanset og umiddelbart opfattet billede af arkitektbrødrene Christian og Theophilus Hansens bygnings- og byplanmæssige virksomhed i Athen i årene efter den græske frihedskrig.

Projektet skulle udmøntes ved hjælp af tegninger, fotos og korte tekststykker med henblik på udgivelse af en billedbog, udarbejdelse af artikler og afholdelse af foredrag om bybygning og græsk klassicisme samt udstilling af mine tegninger og fotos.

Metode

På baggrund af litteraturstudier og kortlægning af "Hansen-lokaliteter" besøgte alle bygninger, bygningsrester og -fragmenter i Athen og omegn, hvor de to brødre havde haft ansvaret for eller større eller mindre indflydelse på det foreliggende byggeri.

På baggrund af besøgene blev stederne og husene fotograferet og sidenhen opsøgt med henblik på at tegne frihåndsskitser og farvelagte prospekter.

Efter at have brugt en måneds tid på at skildre Hansen-brødrenes arbejder, stod det mig klart, at projektets ide skulle gentænkes og udvides til at omfatte græsk klassicisme som helhed og ikke alene det danske bidrag. Herefter blev andres bygningsværker indføjet i mit arbejde uden hensyn til ophavsmanden. Udvalgelsen beroede alene på kvaliteten af de pågældende bygningers arkitektur og deres bidrag til bybilledet.

Mine kriterier for at vælge de pågældende bygninger tog således først og fremmest udgangspunkt i arkitektur og byrum og i mindre udstrækning i kulturhistoriske aspekter. Byrum skal forstås som udsagn om principper for bygningers indbyrdes relationer, herunder volumener og formsprog, der medvirker til at skabe rumlig orden og bymæssige sammenhæng.

Endelig blev emnekredsen udvidet med antikke og byzantinske værker, idet disse er helt afgørende for forståelsen af Athens arkitektoniske profil.

Med det reviderede udgangspunkt blev projektet spidset til, og arbejdstitlen kunne omformuleres til overskriften 'Athen, Hansen og den bærende ydervæg', som var mere dækkende for indholdet. Den "bærende ydervæg" henviser foruden til klassicismens konstruktive princip også til husenes fysiske prægnans, hvor den arkitektoniske virkning baseres på bygningernes krop og materialernes stoflighed.

En arbejdsdag

En typisk arbejdsdag forløb som regel efter det samme mønster. Op klokken ca. 7 om morgenen: Toilette, gymnastik og morgenmad.

Ved 10-tiden drog jeg i felten med mine tegnesager i rygsækken og min tegneblok og klapstol under armen. Efter at være kommet frem til dagens emne eller emner, så jeg anlægget eller bygningen efter i sømmene og fandt den bedste vinkel, hvorfra jeg kunne omfatte karakteren af det samlede kompleks.

Alle tegninger er færdiggjort på stedet. Ikke noget med at pudse efter, når jeg var hjemme igen. Alle tegninger er lavet med blæk direkte på papiret. Ikke noget med at slå tegningen op i blyant og eftertegne med blæk. Det vil sige, at fejl og rettelser altid kan ses på mine tegninger.

En tegning tager et par timer at lave. Min dagsproduktion var en til to tegninger. Når jeg var færdig med at tegne, var jeg godt stiv i kroppen af den umage siddestilling. Hjemme igen hen på eftermiddagen, lavede jeg frokost, som jeg ofte nød på tagterrassen med et glas græsk hvidvin og i selskab med min nabo, billedkunstneren Bodil Brems . Efterfølgende lidt orientering om verdens gang på nettet, skrive og sende mails til venner og bekendte, evt. en lille lur. Hen på aftenen madlavning eller spise ude. Senere på aftenen læsning eller en tur i byen: Teater, film, udstilling, café eller andet.

Sådan cirka forløb en normal dag. Unormale dage kunne være tegningsløse udflugter i omegnen, deltagelse i konferencer, samtaler med diverse bekendte, møder af enhver art, museumsbesøg eller almindelig flaneren i byen.

Produktion

Jeg lavede i løbet af mit 3 måneders ophold 50-60 farvelagte tegninger i A3 format samt omkring 1000 fotooptagelser.

Efter en lidt famlende start fandt jeg mig til rette i en tegningsform, som jeg selv synes yder emnerne retfærdighed. Mine tegninger er først og fremmest afbildninger af bygninger, huse og byområder, hvor man kan se, hvad de forestiller. Men mit temperament afslører sig selvfølgelig altid, selvom jeg har forsøgt at være tro mod objektet.

Det at tegne sætter mig i en ganske særlig stemning af høj koncentration og næsten symbiotisk forbundenhed med det tegnede emne. En form for kontemplation, hvor tiden står stille på trods af uro, larm og bilstøj, idet samtlige tegninger er udført på stedet uanset omstændighederne. Alle tegninger er udført med en 0,6 mm tyk, lysægte spritpen. Det vil sige, at detaljeringsgraden er relativ beskeden.

Fotografierne var i begyndelsen af mit ophold tænkt som et redskab til at fastholde erindringer om bestemte lokaliteter, så jeg sidenhen kunne genkalde mig stederne og vurdere deres relevans for en senere tegningsmæssig fordybelse. Da fotografiet er et hurtigt medie var denne huskeseddels funktion meget nærliggende.

Men fotografiet kan naturligvis meget mere end blot være en måde at erindre på. Af de over 1000 optagelser som jeg foretog, har mange haft det græske klassicistiske hus som emne. Altså fotografiet anvendt som dokumentation. Andre fotos har søgt at indkredse forfaldet og den tilsyneladende ligegyldighed, som meget ofte præger forholdet til den klassicistiske bygningsarv. Endelig har jeg anvendt fotografiet som en supplerende bemærkning eller undersøgelse af de tegnede huses konstruktioner, former, detaljer og materialer.

Studie

Mit studie var fra starten at søge at gengive en sanset oplevelse af de to arkitektbrødres arbejder. Dette blev som anført sidenhen udvidet til at omfatte hele den pågældende periodes arkitektoniske administration af den hastigt voksende hovedstad.

Det blev efterhånden mit egentlige ærinde, at skildre den unge hovedstad klædt i nyklassicisme eller græsk klassicisme. Athen som hovedstad fremstod således i de første godt 100 år af sin levetid som en helstøbt udformet by, der bygningsmæssigt hvilede i ensartede bygningsformer og -udtryk, der gav byen en klar arkitektonisk profil på trods af de mange forskellige funktioner, som de enkelte huse og bygninger skulle rumme. Fra ydmyge boliger til borgerhuse og paladser – fra banegårde og markedshaller til museer, læreanstalter og kongeslot. Altid genstand for det samme bygningsmæssige vokabular - et tema der blev gennemspillet med utallige variationer.

Denne bybygningsmæssige helhed er lidt efter lidt blevet opløst. Nybyggeriet efter 2. Verdenskrig er således opført i modernistiske gevandter. Klassicismen var efter krigen kommet i miskredit, ligesom den traditionelle udformning af byen med gader, torve og pladser heller ikke længere kunne klare presset for det modernistiske krav om utilitarisme og

industriell hensigtsmæssighed. Fra da af blev den store udvidelse af byen iklædt et ensartet udtryk af prefabrikerede huse, hvor gadefacaden er horisontalt orienteret med de karakteristiske altanbrystninger, der spænder fra naboskel til naboskel.

Et bymæssigt forhold fra den klassicistiske tid, der har overlevet den moderne transformation, er bygningshøjdernes ensartede plan, de 5-6 etagers huse og den karrébaserede organisation af byens plan. Det additive byvækstprincip er fastholdt og Athen virker ikke så fragmenteret som mange andre af de større europæiske byer, hvis forstæder og randbebyggelse fremstår som spredt byflimmer uden arkitektonisk orden og karakter. Til gengæld fremstår Athen mere kompakt og hårdt udnyttet end tilsvarende byer og hovedstæder.

Eksempelsamling

Nærværende rapport står ikke alene. Den forholder sig direkte til Eksempelsamlingen, uden hvilken rapportens indhold vil forekomme abstrakt og uunderbygget. Som anført har jeg lavet mellem 50 og 60 farvelagte tegninger. Kun et repræsentativt udvalg af disse er medtaget.

Ikke alle de gengivne tegninger i Eksempelsamlingen ydes imidlertid retfærdighed, idet især farvegengivelserne ikke altid lever op til originalens farvestruktur og -nuance.

Af de mange hundrede fotooptagelser, som jeg har lavet, er kun ganske få medtaget i Eksempelsamlingen. Her har udvælgelseskriteriet været at give eksempler på afbildningernes uddybende karakter, herunder undersøgelsen af klassicismens og antikkens formgivningsmæssige sikkerhed og rigdom.

Hvad nu?

Min intention er som nævnt at lave en billedbog, der ved hjælp af tegninger og fotos med afsæt i den græske klassicisme søger at gengive elementære byarkitektoniske principper. Herudover har jeg et ønske om at udstille mine billeder på forskellige relevante steder som arkitektskoler og fx på Athens bymuseum. Endelig ønsker jeg via artikler og foredrag at fortælle om danske arkitekters indsats i udlandet.